УДК 336.71(477)
© 2010

ПРОЦЕСИ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Н.З. БЛАЩУК-ДЕВ'ЯТКІНА,
кандидат економічних наук

Л.О. ПЕТИК,
старший викладач

Львівська державна фінансова академія

Досліджено проблеми формування та поповнення капіталу комерційних банків України, у тому числі формування їхнього власного капіталу з метою пошуку ефективних шляхів і джерел нарощення обсягів капіталізації. Наведено структурну характеристику банківського сектору України. Розглядаються основні інтеграційні форми виходу вітчизняної банківської системи на світовий фінансовий ринок. Проаналізовано ризики і структурні дисбаланси, якими супроводжується присутність іноземних банків.

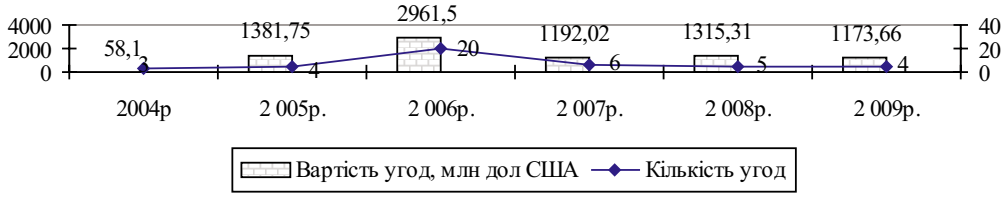
Однією з найважливіших стратегічних цілей для України в останні роки є зближення з країнами Європейського Союзу. Співпраця у банківській та фінансово-кредитній сферах є одним із пріоритетних завдань, оскільки банки є головними суб'єктами міжнародних валютно-фінансових та кредитних відносин, які опосередковують міжнародний рух капіталу. Попри окремі досягнення вітчизняної банківської системи українські банки мають деякі проблеми.

Структурні характеристики банківського сектору України свідчать про наявність великої кількості дрібних і фінансово слабких банків. Інтеграція у світові фінансові ринки з урахуванням фінансової слабкості і низької конкурентоспроможності вітчизняних банків, з одного боку, може стати істотною загрозою для стабільності українського фінансового сектору. З іншого боку, розпорошеність вітчизняної банківської системи і недостатня фінансова спроможність банків обмежують посередницьку роль банківського сектору в розподілі інвестиційних ресурсів в економіці. У цьому контексті постає важливе питання щодо ідеології реформування і пріоритетних шляхів розвитку української банківської системи [1].

Дослідженню проблем формування й поповнення банківського капіталу присвячені праці багатьох провідних економістів. У наукових колах України цю проблему досліджували такі вчені: М.Д. Алексеєнко, З.М. Васильченко, О.В. Васюренко, А.П. Вожжов, І.С. Гуцал, О.В. Дзюблюк, Ж.М. Довгань, А.М. Мороз, М.І. Савлук, Р.І. Тиркало та ін. Переважна більшість праць вказаних вчених зорієнтована на дослідження економічної сутності банківського капіталу взагалі, особливостей його формування та управління. Водночас потребує глибшого вивчення питання ролі іноземного капіталу в процесах капіталізації банківської системи України.

Найактуальнішою проблемою банківського сектору, передусім, є низький рівень і недостатня якість капіталів українських банків. Так, протягом року, що минув, банки досить активно збільшували свої капітали. За 12 місяців їхній регулятивний капітал зріс і на 1 січня 2010 року досягнув 135802 млн грн [5]. Однак показник у розмірі понад 10 млн євро значиться лише за 74 банками, тобто 45 % із нині діючих. Більш як половина банків мають низький рівень капіталу, що свідчить або про неможливість, або про небажання їхніх власників вирішувати цю проблему.

Більше того, загострюється тенденція розбалансованості між темпами зростання капіталів банків та обсягами їхніх активних операцій. Ці диспропорції негативно впливають на рівень адекватності банківського капіталу. У цілому по банківській системі рівень адекватності знизився до найнижчої позначки у 2007 і 2008 роках (відповідно 13,92 і 14,01). І лише протягом 2008–2009 рр. показник адекватності капіталу банків дещо покращився і станом на 01.01.2010 року склав 18,08 [5, 6].

Динаміка вартості та кількості M&A угод

Так, співвідношення обсягу активів до ВВП у 2003 році було на рівні 39,5 %, а у 2006 році – вже 63,3. На кінець 2008 року розрив між темпами зростання капіталу та активів банківської системи склав 12 % [5]. Це пояснюється тим, що нарощення капіталу обумовлене вимогою законодавства і не сприяє покращенню його якості.

Таким чином, зростання капіталу незначними, порівняно з нарощенням активів банку темпами, може призвести до критичного зниження показника адекватності капіталу комерційного банку [2–4]. Тобто запас банківської системи щодо трансформації грошей у ресурсну базу активних операцій звужується.

Частка іноземного капіталу в банківському секторі України щорічно зростає. У 2009 році частку іноземного капіталу в статутному фонді мали 51 банк, а у 2004 – лише 19. Якщо взяти до уваги те, що станом на січень 2010 року в Україні здійснювало діяльність 182 зареєстрованих банки, то можна стверджувати, що близько 36 % з них мають іноземний капітал у статутному фонді, у той час як у 2004 таких банків було 160 і відповідно частка банків з іноземним капіталом становила лише 9,6 % [5, 6].

Щодо динаміки надходження інвестицій за останні 5 років, то варто зазначити, що найбільш активним роком з продажу акцій українських банківських установ був 2006. Тоді було підписано 20 угод з продажу акцій українських банківських установ іноземним інвесторам на загальну суму 2961,50 млн дол. США, що становить приблизно 36 % від усієї інвестованої суми коштів за 5 років. Хоча, як видно з рискнуа, у 2008 році були здійснені найбільш масштабні угоди з продажу акцій українських банків. Адже тоді було підписано лише 5 угод, але їх загальна вартість становила 1315,31 млн дол. США, тобто приблизно 16 % від загальної вартості угод за п'ять років [6, 8].

Доцільно буде відзначити, що світова фінансова криза мало відбилася на вартості купівлі українських банківських установ іноземними інвесторами. Станом на 4 вересня 2009 року вартість здійснених річних угод становить 1173,66 млн дол. США, що приблизно дорівнює вартості угод, здійснених попереднього року.

Зазначимо, що придбання та поглинання іноземними установами вітчизняних банків залучає їх до процесів транснаціоналізації. Зростаюча присутність іноземних банків супроводжується ризиками і структурними дисбалансами, серед яких слід відмітити такі:

♦ відносна дешевизна і легкість доступу до зовнішніх джерел фінансових ресурсів слугували вагомим аргументом на користь кредитування в іноземній валюті, що посилювало доларизацію в Україні: частка роздрібних кредитів в іноземній валюті на початок 2008 року перевищила 60 %, а покриття довгострокових роздрібних кредитів в іноземній валюті довгостроковими депозитами в іноземній валюті скоротилося до 40 %;

♦ кредитування населення в іноземній валюті для купівлі імпортних товарів вело до погіршення зовнішнього та внутрішнього товарно-грошового балансу, вимивання коштів з України;

♦ прискорене нарощування капіталізації банків за рахунок зовнішніх джерел порушувало збалансованість зовнішнього балансу: великий профіцит фінансового рахунку платіжного балансу зумовлював ревальваційний тиск на курс національної валюти, що змушувало НБУ викуповувати надлишкові обсяги іноземної валюти, провокуючи тим самим монетарно-інфляційні наслідки [7];

♦ українські банки не завжди витримували посилення конкуренції, що виштовхувало їх з прибуткових сегментів банківських послуг, обумовлювало втрату великих корпоративних клієнтів. Крім того, широта проникнення іноземних банків відставала від глибини: український показник кількості продуктів на одного клієнта становив 1,7, тоді як у країнах ЦСЄ – 2,1, у країнах Західної Європи – 5,4 продукту [3, 9].

♦ агресивна стратегія розвитку іноземних банків привела до утворення надлишкової кількості відділень: 2007 року наша країна стала першою серед країн ЦСЄ за кількістю відділень банків на 1 млн населення;

♦ іноземні банки концентрували зусилля на досягненні своїх цілей, які не завжди співпадали з пріоритетами економічного розвитку України.

Іноземні банки в Україні переслідують здебільшого власні цілі, не здійснюючи істотного позитивного впливу на економічний розвиток України та ефективність функціонування банківської системи в цілому. Треба розуміти, що в подальшому з урахуванням тенденцій глобалізації економічних процесів нерезидентам за будь-яких умов будуть надані ще ширші можливості інвестувати кошти у вітчизняну банківську систему. Тому вже тепер необхідно розробити цілий комплекс важливих обмежувальних умов, яких потрібно суворо дотримуватись у процесі залучення іноземного капіталу в банківську систему країни.

Висновки

Серед таких заходів доцільно виділити:

- по-перше, за допомогою нормативних актів Національного банку забезпечити недопущення надмірної концентрації іноземного банківського капіталу на одному зі сегментів ринку банківських послуг з метою обмеження можливостей його подальшої монополізації;

- по-друге, забезпечити належний рівень прозорості джерел зовнішнього інвестування коштів у банківську систему;

- по-третє, розробити систему заходів щодо стимулювання не просто припливу коштів у вітчизняну банківську систему, а й привнесення іноземним капіталом новітніх технологій ведення банківського бізнесу, нових послуг і продуктів, програмного забезпечення;

- по-четверте, раціональна стратегія державного управління зазначеним процесом полягає в тому, щоб максимально інтегрувати іноземні банки в українську економіку, орієнтуючи її на досягнення пріоритетів національної соціально-економічної політики;

- по-п'яте, з метою прискорення капіталізації банків шляхом покращення умов інвестування в банківську систему слід реалізувати заходи щодо легалізації некримінальних тіньових капіталів, розширити участь банків в організованому фондовому ринку, підвищити вимоги до розміру статутного капіталу банків при їх реєстрації;

- по-шосте, обов'язковою вимогою, на нашу думку, є введення заборони доступу на вітчизняний ринок банків з офшорних зон.

За відсутності подібних обмежувальних заходів прихід іноземного капіталу у вітчизняну банківську систему матиме більшою мірою негативні наслідки та супроводжуватиметься підривом її стабільності і підвищенням вразливості до змін кон'юнктури світового фінансового ринку.

Бібліографія

1. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо форми створення банків та розміру статутного капіталу" від 04.10.2009 № 133-V // Відомості ВРУ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi? nreg=v_496500-09.

2. Закон України "Про банки і банківську діяльність" // Відомості ВРУ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/ main.cgi?page=1&nreg=2121-14.

3. *Белінська О.Я.* Щодо впливу зростання присутності іноземного капіталу на банківську систему України: [Електронний ресурс] / О.Я. Белінська, Я. Жаліло. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/Monitor/Juli2009/01.htm.

4. *Корнилюк Р.* Українські банки в тенетах іноземного капіталу [Електронний ресурс] / Роман Корнилюк // Економічна правда, 14 листопада 2009. – Режим доступу: http://www.epravda.com.ua/publications/4a0914d48ee17.

5. Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2010 року // Вісник НБУ. – 2010. – № 2. – С. 43.

6. Показники діяльності банків: [Електронний ресурс] // АУБ. – Режим доступу: htpp://www.aub.com.ua/ua/ 2009.html.

7. *Свєчкіна А.Л.* Капіталізація як чинник ефективного функціонування банківського сектору / А.Л. Свєчкіна, О.І. Хомич // Економіка та держава. – 2009. – № 5. – С. 30.

8. Статистика: [Електронний ресурс] // Національний банк України. – Режим доступу: htpp://www.bank.gov.ua./Statist/index.htm.

9. *Стрельников М.* Банки – назад, у майбутнє: [Електронний ресурс] / М. Стрельников // Дзеркало тижня. – 2009. – № 12. – Режим доступу: http://www.dt.ua/2000/ 2040/66404.